

ดนตรีไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน:

ทรรศนะ/ข้อคิดของครูดนตรีไทย

ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์

ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ เป็นศาสตราจารย์คนแรกของสาขาวิชาสังคีตศิลป์ทั้งของภาควิชานาฏยสังคีต คณะอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากรและของทบวงมหาวิทยาลัย เป็นนักดนตรีไทยและครูสอนดนตรีไทยเป็นระยะเวลานานจนมีศิษย์มากมาย และท่านก็เป็นที่ยู่งักกันดีทั้งในประเทศและนอกประเทศ มีประสบการณ์การแสดงสีซอสายสี่ที่ท่านเชี่ยวชาญในโอกาสสำคัญ ๆ ในต่างประเทศหลายครั้ง ซึ่งสร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศไทย รวมทั้งเป็น Visiting Professor ณ ภาควิชาการดนตรี Monash University ประเทศออสเตรเลีย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ บทสัมภาษณ์นี้เป็นการนำเสนอทัศนะและข้อคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับดนตรีไทย และของประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ท่านกรุณาพูดคุยอย่างเป็นกันเองกับบรรณาธิการวารสาร *อักษรศาสตร์* ในห้องทำงานของท่านในเช้าที่ปลอดฝนเมื่อวันจันทร์ที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๙ นี้

อาจารย์อุดมได้เริ่มบทสนทนาโดยเล่าให้ฟังเกี่ยวกับภูมิหลังของดนตรีไทย และประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ดนตรีของไทยมีความเป็นมาคล้าย

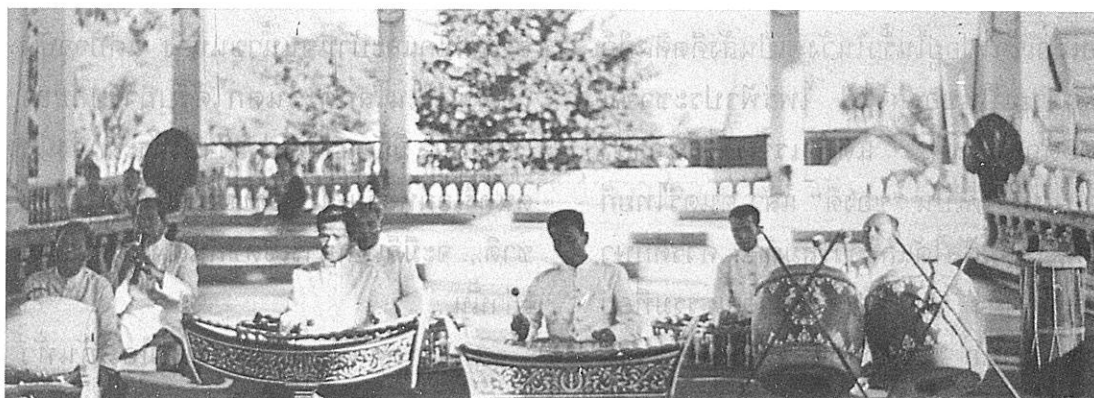

คลึงกับดนตรีของประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะดนตรีของราชสำนักไทย พม่า เขมร ชาว และอื่นๆ เดิมทีขึ้นมาจากดนตรีพื้นบ้านซึ่งมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไข ส่วนที่เด่นของดนตรีไทย

คือเมื่อเข้าไปอยู่ในรั้วในวัง เป็นสังกัดศิลปก็
จะกลายเป็นของสูงไป ไฟฟ้าประชาชน
แต่ต้องไม่ได้... แต่ถ้าเราเปลี่ยนคำว่า
“ของสูง” ให้เป็น “ของดี” แล้ว ดนตรีไทยก็
เป็นสิ่งที่สัมผัสได้และควรสัมผัส... ควรศึกษา
เป็นอย่างยิ่ง ดนตรีไทยเป็นวัฒนธรรมที่อยู่ใน
ในราชสำนัก มีขีดจำกัดสำหรับประชาชน
ดนตรีไทยรวมทั้งของประเทศเพื่อนบ้านไม่มี
เรื่องราวที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่ง
อาจถือว่าไม่มีประวัติศาสตร์ก็ได้ แม้ว่าดนตรี
เป็นของราชสำนัก แต่ตัวนักดนตรีและพวก
กระบ่าวพอนักดนตรีมองว่าเป็นบุคคลไร้เกียรติ
วิชาของสังกัดศิลปจึงไม่มีผู้ใดเขียนถึง ของ
เก่าๆ โบราณของไทยอาทิเช่น วิชาโหรา
ศาสตร์ ตำรายา แพทย์ มีการบันทึกเป็น
เรื่องราว ดนตรีเป็นวิชาของทาสที่จะบำเรอ
ความสุขให้นาย ไม่ใช่เป็นแต่ในราชสำนัก
ในบ้านคหบดี ข้าราชการ พวกนักดนตรีก็มี
หน้าที่รับใช้เช่นเดียวกัน เป็นเสมือนทาส...
เป็นเรื่องของคนระดับล่างของสังคม ไม่ม
ีการบันทึกข้อความต่างๆ ที่เป็นประวัติ
ศาสตร์... ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถือว่า
นักดนตรีเป็นคนรับใช้ได้สืบทอดต่อมาจนถึง
กรุงรัตนโกสินทร์ คนที่อยากเรียนจึงไม่ค่อย
มี... ไปเรียนเป็นหมอดูก็เป็นโหราจารย์ได้
เรียนสมุนไพรมาก็เป็นหมอยาได้ ดูตัวอย่างของ
การเขียนตำราของวิชาเหล่านี้ได้ที่วัด
โพธิ์ แต่พวกนักดนตรีกลับตรงกันข้าม เป็น
คนไม่มีระดับจนถึงทุกวันนี้... คล้ายๆ โลก
ตะวันตกในอดีตเหมือนกัน นักดนตรีรับใช้

ราชสำนักและบ้านขุนน้ำขุนนาง แต่ปัจจุบัน
นักดนตรีในโลกตะวันตกได้รับการยกย่อง
เชิดชูกัน มีวันสำคัญประจำปีให้ระลึกถึงนัก
ดนตรีเอกหลายคน แต่ของเราไม่มีในระดับ
ชาติ... จะมีก็เป็นการเชิดชูกันเองเฉพาะกลุ่ม
เท่านั้น...

รากฐานของดนตรีเหมือนกันทั่ว
โลก... ทางตะวันตกก็พัฒนามาจากดนตรี
พื้นบ้านบ้าง เพลงในโบสถ์บ้าง ส่วนของไทย
พวกนักดนตรีพื้นบ้านที่เป็นไพร่สมอาจได้
รับคัดเลือกเข้าไปเป็นนักดนตรีของราชสำนัก
พวกนี้จะเข้าไปช่วยกันคิดศิลปะแขนงนี้ เวลา
เดียวกันราชสำนักหรือเจ้านายก็ชอบเลี้ยงนัก
ดนตรีพวกนี้ให้คิดแต่งเพลง คิดพัฒนาเครื่อง
ดนตรี เพลงพื้นบ้านเพลงไหนที่เพราะติดหูก็
จะถูกนักดนตรีคิดแปลงให้เกิดความไพเราะ
ขึ้น ถูกรสนิยมพวกผู้ดีขึ้น... ดนตรีพวกนี้ก็
จะพัฒนาต่อไปเป็นเพลงราชสำนัก นอก
จากนี้ก็ยังมีการรับของนอกเข้ามา เพลง
เหล่านี้จะเข้าไปยังราชสำนักโดยตรง เช่น
เพลงเปอร์เซียในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์
มหาราช เมื่อเพลงพวกนี้เป็นที่นิยมของราช
สำนัก ราษฎรก็ไม่กล้ายุ่งด้วย เพราะถือว่าเป็น
ของสูงใครแตะไม่ได้... เพลงราชสำนัก
จะมีการกลั่นกรองบทเพลงและระบบของเสียง
ไม่ให้เบาเกินไปหรือดังเกินไป ดนตรีราช
สำนักมี ๒ ประเภท คือ ดนตรีประกอบการ
แสดงละคร ได้แก่ พิณพาทย์ และบรรเลง
ขับกล่อมได้แก่มโหรีเครื่องสาย

วงพิณพาทย์ของราชสำนักเขมร

ในแง่ของดนตรีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเรื่องของการถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน อาจารย์อุดมได้ยกตัวอย่างเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในเรื่องโครงกระดูกในตู้ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

คนที่สนใจประวัติศาสตร์ไทยคงจะจำข้อเขียนของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่เขียนเกี่ยวกับท่านป้าของท่านคือ ม.จ. จีรวาด ในเรื่องโครงกระดูกในตู้ได้ เรื่องมีอยู่ว่า ม.จ. จีรวาดนี้ทรงเป็นเจ้านายวังหลวงในสมัยต้นรัชกาลที่ ๕ ที่ไปมีสัมพันธ์อันดีกับเจ้านายวังหน้า ที่ปกติแล้วจะไม่ค่อยจะถูกกัน ต่อมาวังหลวงกับวังหน้ามีเรื่องกันจนพระบิณฑูรวังหน้าเสด็จไปประทับในกรุงสุโขทัย และประกาศพระองค์อยู่ใต้บังคับอังกฤษ เมื่อมีเหตุการณ์ตั้งเครือข่ายเช่นนี้ ม.จ. จีรวาดทรงกลัวความผิดที่คบกับวังหน้าเป็นมิตรก็ถือโอกาสนำละครของเจ้าจอมมารดาอำภา พร้อมด้วยละครและนักดนตรีพิณพาทย์จำนวนหลายสิบคนลงเรือหนีไปเขมร และไปพึ่งราชสำนักเขมร ละครและดนตรีไทยที่ราชสำนักไทย

เคยหวงแหนมาตลอดก็ได้รับการถ่ายทอดต่อให้เขมรจนถึงปัจจุบัน... เมื่อ ๒-๓ ปีที่แล้ว มีการจัดแสดงดนตรีของราชสำนักเขมรในประเทศไทย ผมเลยมีโอกาสดำฟังการบันทึกเทปของการแสดงครั้งนี้ มีเพลงที่เหมือนไทยหลายเพลง ที่จำได้คือ เพลงแสนเสนาะและเพลงอกทะเล โดยเฉพาะเพลงแสนเสนาะมีหลักฐานชัดเจนเพราะพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) เป็นผู้อัดเพลงนี้ไว้ในแผ่นเสียงในสมัยรัชกาลที่ ๖ เพลงแสนเสนาะเป็นเพลงเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ หรือก่อนหน้านั้น เคยฟังเพลงเขมรที่อัดไว้ก่อนกรุงพนมเปญแตก ก็มีเพลงที่เหมือนกับเพลงคำหวานและเพลงสุดสงวนของไทยแต่ของไทยบางเพลงก็มีการเปลี่ยนแปลงบ้างในยุคสมัยต่อมา ขณะที่ของเขมรที่รับไปนั้นเขาถือว่าเป็นเพลงครู เรื่องขนบดนตรีนั้นเขมรเคารพครูว่าเป็นเทพ ไม่กล้าเปลี่ยนแปลงทำนองเพลง จึงรักษาไว้เหมือนเดิมตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ ไม่มีเปลี่ยนแปลงจนถึงปัจจุบันส่วนของไทยมีการแก้ไขขึ้นเพื่อให้ไพเราะขึ้นหรือเพื่อให้แตกต่างจากโบราณ แต่บางทีก็

แยกว่าของเดิม... แต่ถ้าคิดจะอนุรักษ์ของ
เก่านั้น เราควรจะย้อนเข้าไปว่าเดิมจริงๆ
เป็นอย่างไร และคลี่คลายไปอย่างไร ในสมัย
รัชกาลที่ ๕ ได้เริ่มมีแผ่นเสียงครั้งแรกหรือจาน
เสียงไขลานแล้ว... โชคดีที่ผมมีแผ่นเสียง
พวกนี้อยู่บ้าง เลยได้รู้ว่าถ้าเปรียบเทียบกับ
แล้วเพลงราชสำนักเขมรที่เหมือนกับของเรา
นั้น ของเขาคมคายกว่าของเราไปแก้ไขแยะ
ลง กลเม็ดเด็ดพรายของดนตรีเขมรที่เอาไป
จากไทยดีกว่าเพราะเขาไม่ได้แก้ เขาเคารพ
เชื่อฟังครู เขาเอาจริงเอาจังว่า ของราช
สำนักไทยเป็นของสูงเขาจึงคงไว้ เขาอาจมี
ปัญหาที่จะแก้ไขให้ดีขึ้นได้หรือทำใหม่ได้
แต่ไม่ทำ อันนี้ถือเป็นขนบธรรมเนียมในการ
บูชาครูเหมือนกรณีที่เราเห็นว่าครูผิด แต่ก็ยังไม่กล้าแก้..

ในกรณีของเขมรจึงเห็นได้ว่าดนตรี
ไทยได้มีอิทธิพลไม่น้อยต่อดนตรีของราช
สำนักเขมร แต่ในกรณีของพม่าซึ่งเคยกวาด
ต้อนคนไทยซึ่งมีทั้งพวกละครและนักดนตรี
ไปเมื่อครั้งเสียกรุงครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๓๑๐
และได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านไทยเรียกว่าหมู่บ้าน
โยเดียขึ้น เมื่อ ๒๐๐ กว่าปีที่ผ่านมานี้ แม้
อิทธิพลของนักดนตรีไทยจะเจือจางไปมาก
แล้ว แต่ก็ยังคงเห็นร่องรอยเหลือไว้บ้าง
อาจารย์อุดมได้มองดนตรีโยเดียที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
ทรงสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยว่า

...ยังไม่ได้ศึกษาท่ารำของละครโยเดีย

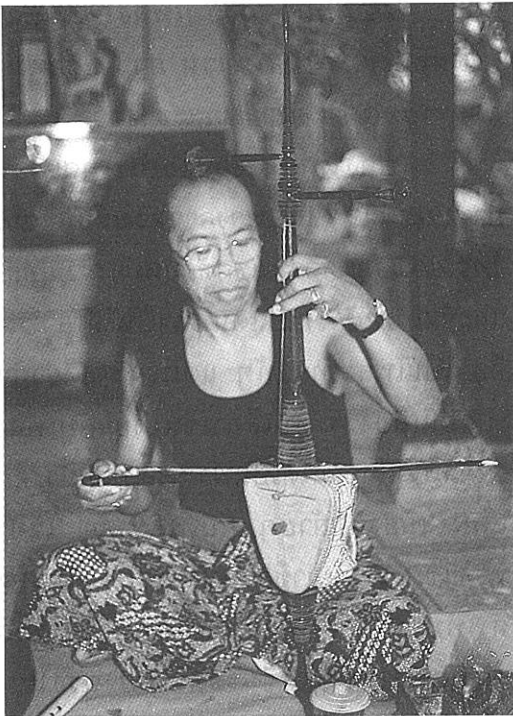
ของพม่า แต่ดนตรีโยเดียเท่าที่เคยฟังจาก
เทปมา และอ่านงานพระนิพนธ์ของม.จ.
พูนพิศมัย ดิสกุล พอสรุปได้ว่าเพลงย่องหรือ
คล้ายกับเพลงไทยเป็นบางกระสวน คือบาง
ตอนเท่านั้น ส่วนที่เอามาเชื่อมแตกต่างไป
จากไทย ดนตรีก็คืออาหาร อาหารไทยคงถูก
ลิ้นคนไทย ดนตรีไทยก็ถูกหูคนไทย แต่พอ
ไปถึงพม่าพม่าก็ไปปรับให้เข้ากับรสนิยมพม่า
พื้นฐานวัฒนธรรมของพม่าก็แตกต่างจาก
ไทยและแตกต่างจากเขมรมาก นอกจากนี้
ช่วงระยะเวลากว่า ๒๐๐ ปีที่ยาวนานมาก
แม้แต่เพลงไทยของเราในรอบไม่ถึง ๑๐๐ ปี
นี้เองยังมีการเปลี่ยนแปลงไปเยอะ

**เมื่อถูกถามถึงชื่อเพลงไทย(เดิม)
ที่เป็นชื่อเขมร แยก ญวน ลาว หรือพม่า
อาจารย์อุดม ให้ความกระจ่างว่า**

เพลงไทยที่มีชื่อของประเทศเพื่อน
บ้านปนอยู่นั้น เช่น เพลงลาวดวงเดือน เขมร
ไทรโยกมอญรำดาบแขกต่อยมอญวนเกล้า
และจีนเก็บบุปผา เป็นต้นนั้น เป็นได้ ๒ กรณี
คือ เป็นเพลงไทยแท้ๆ แต่ในวรรคเดียวกัน
เปลี่ยนเสียง/ระดับเสียงเช่นเดียวกับเพลง
สากลเปลี่ยนจากโดเป็นฟา พอเปลี่ยนระดับ
เสียง เสียงนี้คล้ายๆ กับเพลงมอญ เขมร
หรือแขก เราก็เอาชื่อชนชาติต่างๆ เป็นคุณ
ศัพท์มานำหน้าหรือให้นักดนตรีรู้ว่าเมื่อ
บรรเลงเพลงเขมรขึ้นระดับเสียงตรงไหน
เสียงไหนเป็นเสียงยีน เป็นการบอกให้นัก
ดนตรีรู้ว่าจะต้องขึ้นลูกโน้ตนั้นๆ หรือเกิดมาจาก

การแสดงละคร จะมีตัวละครต่างชาติดังภาษา มาก อย่างเช่นในเรื่อง พระอภัยมณีของสุนทรภู่ นักดนตรีไทยก็เอาเพลงไทยแท้ๆ มาดัดแปลงให้เข้ากับลีลา เอาจังหวะของชาตินั้นๆ ใส่เข้ามาให้เข้ากับลีลา เป็นความฉลาดแบบยลอย่างหนึ่งของนักดนตรีไทย แต่ในบางกรณีก็เอาของเขมรมาเป็นต้นแบบก็มี เช่น เพลงเขมรพายเรือ ปรับปรุงมาจากเพลงอมตูกของเขมร เพลงนี้มาจากวัฒนธรรมของเขมรโบราณ จะเห็นได้ว่าตามปราสาทต่างๆ มักจะมีสระน้ำ

แม้ดนตรีไทยจะมีอิทธิพลและบทบาทไม่น้อยต่อประเทศเพื่อนบ้าน แต่

นักดนตรีอินโดนีเซียบรรเลงเรบบ (Rebab) ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีลักษณะคล้ายซอสามสายของไทย

อาจารย์อุดมก็มองเห็นว่าเพลงไทยก็ยังไม่เป็นที่นิยมในหมู่ชาวตะวันตกมากนัก

ถ้าพูดด้วยความสัตย์จริง ดนตรีไทยได้รับการยอมรับน้อย สาเหตุประการหนึ่งมาจากการเผยแพร่ ผิดกับดนตรีอินโดนีเซีย ไม่ใช่ดนตรีไทยด้อยกว่าในเรื่องของลีลา แต่เป็นเพราะเราขาดการส่งเสริมอย่างจริงจังจากผู้ที่เกี่ยวข้องหรือรัฐบาล อินโดนีเซียในสมัยของประธานาธิบดีซูการ์โนมีการเผยแพร่ดนตรีก็มีมลิ้นซึ่งเป็นพื้นเมืองอินโดนีเซียไปทั่วโลก มีการส่งคณะดนตรีไปจัดแสดงในที่ต่างๆ ในพิพิธภัณฑ์หลายแห่งก็มีเครื่องดนตรีของเขาจัดแสดงด้วย ของไทยไม่เคยส่งเลย นอกจากนี้เขายังมีการรักษาประเพณีของดนตรี ของเราขาดช่วง ของอินโดนีเซียมีการรักษาจากพ่อถึงลูก จากลูกถึงหลานหลายชั่วอายุคน แต่ของไทยไม่ทำอย่างที่พูดไปแล้วว่าคนไทยถือว่านักดนตรีเป็นพวกเดินกินรำกิน ไม่มีเกียรติยศหาไม่พอกินและก็ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม เวลาเราถือช่อไปจะมีคนถามว่าถือแต่ช่อทำไมไม่เอากระบองไปด้วย...ที่อินโดนีเซียเขาถ่ายทอดกันด้วยความภาคภูมิใจ มีทายาทสืบทอดตลอดของไทยไม่มี ดนตรีของอินโดนีเซียก็มีจังหวะน่าฟัง แล้วมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนแต่ละเกาะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว...อีกประการที่ดนตรีไทยไม่เป็นที่นิยมในตะวันตกเพราะชาวตะวันตกแยกเสียงดนตรีไทยไม่ออก ไม่เข้าใจระบบเสียงของเรา อินโดนีเซียมีระบบเสียงที่ฝรั่งเข้าใจง่ายกว่า ระบบเสียง

หรือเสกเสียงของอินโดนีเซียมีทั้งกลุ่มเสียงสูง กลุ่มเสียงกลาง และกลุ่มเสียงต่ำ มีเครื่องดนตรีที่ทำเสียงกระหึ่มได้ สำหรับดนตรีไทยนั้นฝรั่งแยกเสียงไม่ค่อยออกนึกว่าเป็นดนตรีจีนก็มี... คงเหมือนคนไทยโดยทั่วไปที่ไม่สามารถแยกสำเนียงของฝรั่งเยอรมัน ฝรั่งเศส อังกฤษ หรืออเมริกันว่าแตกต่างกันอย่างไร

ในประเด็นที่ชาวตะวันตกที่สนใจจะเรียนดนตรีไทยจะประสบกับปัญหาหรือไม่นั้น อาจารย์อุดมได้ตอบว่า

ถ้าเป็นนักดนตรีก็ไม่มีปัญหาอะไร แต่ฝรั่งทั่วไปจะมีปัญหาเรื่องระบบเสียง ปัจจุบันก็มีนักดนตรีตะวันตกเข้ามาเรียนดนตรีไทย แต่ยังมีน้อยมาก ที่น่าแปลกใจก็คือสถาบันการศึกษาของตะวันตกต่างๆ มีการนำดนตรีของชาติเอเชียไปเรียนกัน แต่ของเราไม่มีเลย เวลาไปต่างประเทศเคยถูกฝรั่งถามว่าพูดภาษาเพื่อนบ้าน เช่น ลาว พม่า เขมร ชาว ไต้หวัน บอกรว่าไม่ได้ ของเราไม่มีการจัดการเรียนการสอน พูดได้แต่ภาษาอังกฤษ ูๆ ปลายๆ ฝรั่งบอกว่าเป็นประเทศเพื่อนบ้านกันน่าจะรู้ภาษาของเขา เพราะก่อนที่เราจะเข้าใจศิลปวัฒนธรรมของเขาได้ดี ภาษาเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องเรียนรู้ก่อน เพราะจะได้รู้จักประเพณีของเขาและซึมซับได้ แต่ปัจจุบันเรามารู้จักกันว่าดนตรีไทยเป็นดนตรีของโลก...ใช่...เพราะมีแห่งเดียวในโลก(หัวเราะ) น่าตกใจที่ว่ามีการศึกษาเรื่องดนตรีไทย รวมทั้ง

โขน ละครในที่ต่างๆ แต่ในประเทศไทยเรากลับไม่มีการเรียนดนตรีของประเทศเพื่อนบ้านเลย เพราะไปดูถูกเขาว่าประเทศของเขาเคยเป็นเมืองขึ้นของเรามาก่อน...อย่างผมศึกษาของทุกชาติทุกภาษาเพื่อจะได้เปรียบเทียบ นักดนตรีไทยส่วนใหญ่ไม่ยอม เด็กๆ ไทยในปัจจุบันก็ถูกพ่อแม่จูงใจให้ไปเรียนเปียโน ไวโอลินกัน...เรียนไปก็สู้ฝรั่งไม่ได้แล้วยังเล่นเพี้ยนอีกด้วย

อาจารย์อุดมได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนดนตรีไทยมีวิธีการที่แตกต่างจากดนตรีตะวันตกไว้อย่างน่าสนใจ

การเรียนดนตรีไทยในปัจจุบันยังเป็นการถ่ายทอดแบบปากต่อปาก อันนี้เป็นชนบดนตรีที่เรารับมาจากอินเดีย แต่การเรียนประเภทนี้กลับแม่นยำกว่าการบันทึกโน้ตเรียนจากโน้ตอาจผิดพลาดซึ่งมีสาเหตุจากการลอกโน้ตกันมาผิดๆ แบบลอกตำราว่า “ลอกสามทีก็ตาย” หรือบางทีฟังคนอื่นเล่นแล้วเข้าใจผิด ใส่โน้ตผิดๆ ไป การฝึกฝนของดนตรีไทยก็เป็นลักษณะว่าลูกศิษย์ต้องอยู่ในอาศรมของครูอย่างน้อย ๗-๘ ปี การเดินตามแบบครู แบบเครื่องตามครู เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ฉันครู-ศิษย์ในการถ่ายทอดวิชาดนตรีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการเรียนก็เป็นลักษณะปากต่อปากเช่นเดียวกัน ไม่มีการเขียนโน้ตทั้งดนตรีพื้นบ้านและดนตรีราชสำนัก การเรียนก็เป็นการฝึกฝน

จากครูและจำจากครู และครูก็จะรับผิดชอบจำนวนจำกัด ก่อนที่จะไปเรียนดนตรีควรจะรู้ว่าครูท่านไหนเก่งทางไหน เปรียบเทียบว่าก่อนไปหาครูควรตีมน้ำที่กรองแล้ว อย่าเข้าสำนักผิดชอบเครื่องสายก็อย่าเข้าไปสำนักเครื่องตี ต้องกรองก่อนไปหาครู...ดนตรีไทยในปัจจุบันถ้ามองในเรื่องสืบต่อกันจะเห็นว่าแย่งจากอดีตมากเหมือนกับทุกวันนี้มีพระเนรบวชกันมาก ดูเหมือนศาสนาจะรุ่งเรือง แต่ก็ไม่รู้... เหมือนการเรียนดนตรีไทยมีการสอนในมหาวิทยาลัยทั่วไปแต่ไม่ค่อยมีใครเอาใจจริงจัง... เพลงต่าง ๆ... ก็เล่นวนกันไปวนกันมา เพลงโบราณนับร้อยเพลงสูญหายหมด... บางทีบางคนมีโน้ตเพลงโบราณคนอื่นไม่รู้ ก็แอบอ้างว่าตนแต่งเอง... ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชเคยพูดไว้ว่าดนตรีไทยตายตั้งแต่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในพ.ศ. ๒๔๗๕ ผมเคยแย้งกับผู้อื่นว่าเสื่อมไปก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่มาจากการติดต่อกับตะวันตกมากขึ้น... ในสมัยรัชกาลที่ ๔ สมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ ทรงโปรดเป่าแคนแอ่วลาว ในกรุงเทพฯ ก็จะนิยมหมอลำแคนแอ่วลาวกันเยอะ จนกระทั่งรัชกาลที่ ๔ ถึงกับทรงต้องออกหมายรับสั่งห้ามเล่นแอ่วลาว ถ้าจะเล่นก็ให้เล่นแค่หางๆ เพลง ถ้าใครฝ่าฝืนปรับ แพงด้วย... แต่ดนตรีพื้นบ้านไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดนตรีพื้นบ้านเล่นตามเทศกาล ยึดถือแบบอย่างอินเดียไม่เล่นผิดวาระหรือเวลาคือไม่ยอมเล่นผิดเดือนวันหรือแม้แต่ผิดเวลาไป

เพียงหนึ่งชั่วโมง... ดนตรีราชสำนักมีการเปลี่ยนแปลง มีการต่อเติมเปลี่ยนแปลงลีลาหรือเนื้อเพลง หรือบางทีก็ไม่กล้าไปแตะต้องกันเลย เช่น ซอสามสายถือเป็นของสูง เป็นของเจ้านาย ไม่มีใครกล้าแตะต้อง แต่ผมไม่คิดอย่างนั้น คิดว่าเป็นของดีที่เป็นมรดกที่ราชสำนักท่านทั้งหลายให้เราต้องสืบทอดต่อไป

*ในแง่ของอนาคตของดนตรีไทย
อาจารย์อุดมไม่ค่อยจะแน่ใจว่าจะเจริญ
ขึ้น เพราะขาดคนทุ่มเทอย่างจริงจังและ
จริงจังกับดนตรีไทย*

ปัจจุบันดนตรีไทยเป็นเสมือนของเฉพะกิจ ถูกให้รับใช้ชั่วคราวชั่วคราว ในบางโอกาสเท่านั้น... การจัดการศึกษาไม่ดูคนอื่นไม่มองโลกภายนอก ถือว่าของเราเป็นของดีใครแตะต้องไม่ได้ ไม่พูดกันด้วยเหตุผลกัน... ดนตรีไม่ใช่เรื่องของพรสวรรค์ แต่ต้องอาศัยการฝึกฝนตลอดชีวิตต้องเอาชนะตัวเองถ้าเราชอบ... ถ้าจะศึกษาต้องเอาตัวเราฝึกฝนและหาครูบาอาจารย์ที่จะสั่งสอนเราได้ เราควรจะมีเริ่มตั้งแต่เด็กๆ สอนให้เด็กรักและสนใจดนตรีไทย แต่สื่อต่างๆ ในปัจจุบันทำให้ยากมากขึ้น เด็กสมัยนี้อายุแค่ ๒-๓ ขวบ ไม่อยากเล่นหรือกดนตรี แต่จะเด่นมากกว่า กระทรวงศึกษาธิการเองก็จัดดนตรีไทยไว้แค่ครึ่งชั่วโมงในชั่วโมงเรียนศิลปะ อีกครึ่งชั่วโมงที่เหลือเป็นวิชาวาดเขียน... ถ้าเราจะคิดอนุรักษ์ดนตรีไทย ของดั้งเดิมต้องเรียนเอาไว้ ฝึกให้ถูกตามความชำนาญของครูบาอาจารย์ ผม

ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ ขณะบรรเลงซอสามสาย ณ พระตำหนักทับขวัญ ร่วมกับวงดนตรีของภาควิชา นาฏยสังคีต คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์

เคยมีประสบการณ์ว่าครั้งหนึ่งมีโรงเรียนแห่งหนึ่งจะจ้างไปสอน เขาบอกว่าอีก ๓ เดือนโรงเรียนจะมีงาน สอนได้ไหม สอนได้ไหมคือสอนทั้งวง ทั้งร้อง กับเล่นเครื่องดนตรีทุกประเภท แต่กับดนตรีตะวันตก กลับจ้างครูที่ถนัดเฉพาะเครื่องดนตรี เช่นครูสอน Flute สอนไวโอลินสอนเปียโนแยกเครื่องมือกันไป แต่ดนตรีไทยกลับตรงกันข้าม ถ้าไม่เป็นทุกอย่างเขาไม่จ้าง ผมไม่เอา แต่คนอื่นเขาเอา การกระทำอย่างนี้เป็นการฆ่าเด็ก เด็กจะไม่รู้จักเลย เพราะครูก็ไม่รู้จัก อาจรู้แค่ ๖๐-๗๐% ซึ่งจะมีปัญหาในการถ่ายทอด... นี่คือนโยบายของการเรียนการสอนดนตรีไทยที่ครูดนตรีไทยต้องสอนทุกอย่าง ลองคิดดูซิถ้าคนที่เรียนประวัติศาสตร์ไทยต้องไปสอนประวัติศาสตร์ยุโรปหรือประวัติศาสตร์จีนจะทำอย่างไร เราต้องชำนาญเฉพาะทาง อยากให้ผู้รับผิดชอบเข้าใจในธรรมชาติของดนตรี

มากขึ้นว่าเหมือนวิชาการอื่นๆ... ถ้าเด็กได้ครูดนตรีที่ชำนาญเฉพาะทางเช่น ครูเครื่องสาย เด็กเรียนเครื่องสายกับครูคนนั้นก็จะได้รับการถ่ายทอดที่ถูกต้อง เพราะครูจะมีกลวิธีที่สอนที่ถูกวิธี เด็กก็จะสนุกและอยากเรียน อันนี้ก็จะก่อให้เกิดการสืบทอดการเรียนรู้ดนตรีที่ถูกต้องต่อไป อาจเป็นวิธีป้องกันไม่ให้ดนตรีไทยต้องสูญหายไปจากความนิยมได้

“อาศรม”ของศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ที่คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรคงให้คำตอบแก่พวกเราได้ และอาจถือเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องช่วยกันสืบสาน“ของดี”ในศิลปะการแสดงแขนงนี้ให้รุ่งเรืองยั่งยืนเป็นมรดกของชาติ เพื่อให้อยู่ควบคู่ไปกับความงดงามของอารยธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตลอดไปด้วย ☉